

1. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436 – IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
2. Закон України "Про страхування" від 04.10.2001 р. № 2745 – III (із змін. та доп.) // Право і практика. – 2009. – № 4. – С. 3 – 38.
3. Анохин В.С. Предпринимательское право: Учебник. М.: ВЛАДОС, 1999. – 400 с.
4. Декарт Р. Избранные сочинения. – М.: 1970. – 710 с.
5. Ельбрехт В. Еволюція страхування // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2004. – № 2 (27). – С. 65-72.
6. Идельсон В. Р. Страхование право. – М.: Анки, 1993. – 96 с.
7. Коммерческое право: Учебник / Под ред. В.Ф. Попандопуло, В.Ф. Яковлевой. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1998. – 514 с.
8. Пацурия Н. Б. Страхование право України: Навчальний посібник / Н.Б. Пацурия. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 176 с.
9. Гражданское право: Учебник / Под ред. Ю. К. Толстого, А. П. Сергеева. Ч. II. М.: "ПРОСПЕКТ", 2000. – 784 с.
10. Страхування в системі економічної безпеки / Керівник авт. кол. проф. Р.І. Тринько (монографія). – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – 328 с.
11. Цивільне право України: В 2-х томах. Т.2. Підручник / За ред. д-ра юрид. наук, проф. Є.О. Харитонова; канд. юрид. Наук Н.Ю. Голубевої. – Х.: ТОВ "Одіссей", 2008. – 872 с.
12. Шахов В. В. Страхование. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 311 с.

УДК 346.9

К. О. Дикоеенко

**КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

У статті розглядаються деякі загальнотеоретичні питання нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності в Україні. Найбільшу увагу автор приділяє визначенню критеріїв ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності, їх загальній характеристиці, найбільш проблемним аспектам застосування.

Ключові слова: *нормативно-правове забезпечення, державне регулювання, господарська діяльність, критерії ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності.*

В статье рассматриваются некоторые общетеоретические вопросы нормативно-правового обеспечения государственного регулирования в сфере хозяйственной деятельности в Украине. Наибольшее внимание автор уделяет определению критериев эффективности нормативно-правового обеспечения государственного регулирования в сфере хозяйственной деятельности, их общей характеристике, наиболее проблемным аспектам применения.

Ключевые слова: *нормативно-правовое обеспечение, государственное регулирование, хозяйственная деятельность, критерии эффективности нормативно-правового обеспечения государственного регулирования в сфере хозяйственной деятельности.*

The article reviews some theoretical questions of normative-legal framework for state regulation of economic activity in Ukraine. The greatest attention is paid to the definition of criteria of efficiency regulatory framework of state regulation of economic activities, their common characteristic, the most problematic aspects of the application.

Key words: *regulatory support, government regulation, economic activities, and performance criteria for normative-legal framework of state regulation of economic activity.*

Нормативне регулювання є головним вираженням регуляторної політики держави в усіх сферах життя суспільства. Діяльність держави, спрямована на врегулювання господарських відносин, відбивається в конкретних нормотворчих діях, а саме прийнятті певного нормативно-правового акта, який дозволяє, забороняє або приписує діяти належним чином. Тому для сталого економічного розвитку України потрібне прийняття обґрунтованих і доцільних правових норм, які повинні будувати фундамент державної регуляторної політики. З огляду на це актуальність наукового розроблення проблем нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності є цілком очевидною.

Зазначимо, що державне регулювання є предметом досліджень таких науковців, як В. К. Мамутов, В. Л. Плескач, Н. О. Саніахметова, А. М. Кулик, О. П. Рябченко, О. О. Ахмедова, Є. В. Зверева та ін.

Найбільшу увагу ці науковці приділяють розробленню загальнотеоретичних засад державного управління та регулювання, зокрема сутності, принципів, завдань, функцій, співвідношенню цих понять один з одним та з іншими правовими категоріями. Якщо говорити про наукове розроблення нормативно-правової складової державного регулювання господарської діяльності, то цю категорію вчені

досліджують, як правило, у контексті проблем господарського чи адміністративного права, пов'язаних із вадами нормотворчої діяльності, дії правових норм. Аналіз стану нормативно-правового забезпечення державного регулювання хоч і проводиться, але науковці й досі не визначили єдині критерії ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання господарської діяльності.

Проблема полягає в тому, що через відсутність єдиних критеріїв ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності дослідження теоретичних засад нормативно-правового забезпечення є неповним і поверховим. Неадекватна оцінка об'єктивного стану нормативно-правового забезпечення в досліджуваній сфері з боку державних органів влади, у свою чергу, унеможливорює прогнозування розвитку господарських відносин, коригування державної регуляторної політики.

Метою статті є визначення критеріїв ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності. Досягнення цієї мети ми пов'язуємо з вирішенням таких завдань: по-перше, потрібно розглянути вже існуючі в загальній теорії права та теорії державного управління наукові концепції стосовно поняття та сутності критеріїв ефективності; по-друге, необхідно розкрити поняття критеріїв ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності; по-третє, слід обґрунтувати необхідність застосування цих критеріїв під час аналізу стану нормативно-правового забезпечення у сфері державного регулювання господарської діяльності.

Тут доцільно навести визначення деяких ключових понять нашого дослідження. Так, під нормативно-правовим забезпеченням ми розуміємо, по-перше, упорядковану та систематичну діяльність уповноважених органів державної влади, яка виражається у створенні правових норм, що регулюють певну сферу суспільних відносин, та здійсненні контролю за їх виконанням, а по-друге, цілісну систему нормативно-правових актів, яка впорядковує, регламентує та забезпечує відносини у певній сфері (наприклад, економічній, соціальній тощо).

У свою чергу, державне регулювання господарської діяльності – це безперервна, упорядкована та соціально зумовлена діяльність державних регуляторних органів, локалізована за спрямованістю державного регуляторного впливу, яка реалізує свої завдання за допомогою економічних, правових і адміністративних важелів, здійснювана на закріплених законом принципах із метою стимулювання підприєм-

ницької активності громадян, розвитку економіки та ринкових відносин.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності – це впорядкована та систематична діяльність уповноважених органів державної влади, яка виражається у створенні правових норм, спрямованих на реалізацію завдань і функцій держави у господарській сфері, упорядкування та регламентацію її регуляторної діяльності.

Виділення критеріїв ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності не буде достатньою мірою обґрунтованим без дослідження наукових розробок, що вже існують. У загальній теорії права досить поширеним і дослідженим є термін "правове регулювання", під яким розуміється "здійснюване державою за допомогою права та сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона й розвиток" [7, с. 489]. Загальноприйнятною є точка зору про те, що співвідношення мети правового регулювання та його результатів є головним критерієм оцінювання стану ефективності правового регулювання. "Ефективність правового регулювання – це співвідношення реальних результатів здійснення закону з його метою. Якщо таку мету і такі результати виразити в однотипних показниках, які можуть бути емпірично виявлені, зафіксовані, обраховані, то ефективність правового регулювання можна буде визначити в кількісній формі за допомогою вказаного співвідношення" [6, с. 159].

Стосовно теорії державного регулювання слід зауважити, що в ній визначаються лише "критерії створення системи державного макроекономічного регулювання" [9, с. 49]. Чітких і систематизованих критеріїв оцінки ефективності цієї системи не існує.

У законодавчих актах України, які регламентують державну регуляторну політику, також відсутнє визначення критеріїв ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання господарської діяльності. У Постанові Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 року № 308 "Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта" ми знаходимо посилення на необхідність визначення показників ефективності нормативно-правового акта [1].

У Постанові визначаються "прогностні значення показників результативності регуляторного акта, обов'язковими з яких повинні бути: розмір надходжень до державного та місцевих бюджетів і державних цільових фондів, пов'язаних з дією акта; кількість суб'єктів

господарювання та/або фізичних осіб, на яких поширюватиметься дія акта; розмір коштів і час, що витрачатимуться суб'єктами господарювання та/або фізичними особами, пов'язаними з виконанням вимог акта; рівень поінформованості суб'єктів господарювання та/або фізичних осіб з основних положень акта" [1]. Проаналізувавши положення цієї Постанови, від 11 березня 2004 року, ми можемо дійти висновку, що в них зазначено лише показники ефективності окремого нормативно-правового акта, але не критерії ефективності нормативно-правового забезпечення в цілому, які, без сумніву, повинні трактуватися набагато ширше.

Оскільки критерії ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності системно не визначено ні в українському законодавстві, ні в науковій літературі, доцільно, на нашу думку, звернутися до теорії державного управління, оскільки в її рамках виділяються критерії ефективності управлінської діяльності держави. "Під ефективністю управління розуміють ступінь досягнення певної поставленої мети, під показником ефективності - міру, яка відображає цей ступінь. Для кількісної оцінки цього ступеня оперують поняттям "критерій". Критерій - грецьке слово, яке означає засіб рішення, мірило оцінки. У широкому розумінні "критерій" - це ознака, на основі якої здійснюється оцінювання, визначення або класифікація" [8, с. 54].

Видатний російський учений Г. В. Атаманчук виокремлює декілька блоків критеріїв ефективності державного управління. На його думку, "найбільш узагальнюючий і визначальний клас складають критерії загальної соціальної ефективності державного управління. Такі критерії, з одного боку, об'єктивно пов'язані з потребами, інтересами та цілями суспільного розвитку (як загальнонаціонального, так і регіонального), а з іншого - дають можливість бачити (і вимірювати) досягнення за допомогою державного управління міри задоволення (здійснення, реалізації) шуканих (назрілих) потреб, інтересів і цілей. На їх основі можна визначити найголовніше: зв'язаність державного управління та суспільства і підготовленість першого до забезпечення динаміки й гармонійності останнього. До критеріїв загальної соціальної ефективності управління належать: а) рівень продуктивності праці; б) темпи і масштаби приросту національного багатства, що обчислюються за методикою ООН; в) рівень добробуту життя людей у розрахунку на душу населення; г) впорядкованість, безпеку і надійність суспільних відносин, їх відтворення з наростаючим пози-

тивним результатом" [2, с. 351 - 354].

Як ми вважаємо, найбільш важливим із вищенаведених критеріїв є ступінь упорядкованості, безпеки і надійності суспільних відносин, їх відтворення з наростаючим позитивним результатом, адже саме гармонійність суспільних відносин створює передумови для ефективного функціонування всіх сфер життя суспільства, у тому числі й економічної. Крім того, упорядкування суспільних відносин є дуже важливим напрямом державного регулювання, який стає неможливим без створення обґрунтованих, доцільних правових норм. Нормативно-правове забезпечення в такому разі, є основною складовою регуляторної діяльності держави у сфері господарської діяльності.

Отже, під критеріями ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності слід розуміти ознаки, на основі яких здійснюється оцінювання ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності.

Таким чином, ефективність нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності слід оцінювати, на нашу думку, за допомогою таких критеріїв:

а) наявність неврегульованих нормами права господарських відносин. При цьому треба враховувати, як впливає цей факт на реалізацію потреб держави та суспільства. Потрібно чітко розуміти необхідність державного регулювання тих чи інших суспільних відносин, усвідомлюючи і беручи до уваги той факт, що різні суспільні відносини потребують різної інтенсивності державного регулювання, а деякі з них може регулюватися суспільство без втручання держави, хоча це і є явищем не дуже поширеним. І хоч оцінка за цим критерієм є, з нашої точки зору, важливою, але важко визначити, які саме суспільні відносини, потребують державного регулювання, їхню кількість, спрогнозувати можливі негативні наслідки, за відсутності їх подальшого врегулювання з боку держави. Глибинні витoki проблеми при цьому полягають не в самому факті відсутності врегульованих нормами права суспільних відносин, а у відставанні фактичного суспільного порядку від юридично закріпленого;

б) кількість нормативно-правових актів, які господарські відносини вони регулюють, сфера дії, цілі регулювання, відсутність або наявність суперечностей між нормами права. При цьому необхідно з'ясувати, чи мають місце суперечності в нормах, що регулюють ті чи інші господарські відносини. Крім того, норми права можуть регулюю-

вати одні й ті самі господарські відносини, повністю відрізнятись за змістом, але існувати одночасно. За своєю юридичною силою нормативно-правові акти є різними, і це також необхідно враховувати за наявності великої кількості законів, постанов тощо. Слід зазначити, що оцінювання за цим критерієм потребує дослідження кількісних показників, наприклад кількості зареєстрованих у Верховній Раді України за певний проміжок часу проектів нормативно-правових актів у сфері державного регулювання господарської діяльності, скільки з них були прийняті Верховною Радою України, набули чинності тощо. Після цього потрібно визначити, які позитивні або негативні зміни відбулися у сфері, на яку було спрямовано регуляторних вплив нормативно-правового акта, чи пов'язані ці зміни з набуттям чинності та функціонуванням нового нормативно-правового акта;

в) якісний характер нормативно-правових актів. Велику увагу треба приділяти прозорості й чіткості чинних правових норм, належному та професійному використанню законодавчої техніки. Законодавець повинен давати однозначне тлумачення явищ, які потребують врегулювання, за необхідності розкривати їх поняття та зміст;

г) реалізація загальних принципів і положень, закладених у нормативно-правовому акті, на практиці. Слід пам'ятати, що якість законодавчого акта певною мірою визначається можливістю впровадження в практику його положень, реалізації його цілей і завдань, що знаходить своє відображення в якості функціонування економічних, політичних і соціальних інститутів суспільства. Як зазначає Л. Павловська, "головне в розробці проблеми ефективності законодавчих актів полягає у з'ясуванні того, чи досягається мета, що передбачена виданням правової норми і яка сформульована з урахуванням потреб і інтересів суспільного розвитку" [5, с. 4].

Як висновок зазначимо, що ми довели необхідність використання наведених вище критеріїв для оцінювання ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності. У статті визначено основні ключові поняття, пов'язані з досліджуваною тематикою, розглянуто деякі з існуючих наукових концепцій визначення критеріїв ефективності в загальній теорії права та державного управління. Разом з основними критеріями ефективності нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері господарської діяльності ми визначили й основні якісні та кількісні характеристики, які слід застосовувати при використанні таких критеріїв.

На жаль, обсяг цієї статті не дозволяє розглянути всі питання,

пов'язані з дослідженням стану нормативно-правового забезпечення державного регулювання господарської діяльності, але це відкриває перед нами широкі наукові перспективи в напрямку розроблення таких аспектів досліджуваної теми, як суперечності та колізії в існуючих нормативно-правових актах, повноваження регуляторних органів, що здійснюють нормотворчу діяльність у сфері регулювання господарської діяльності, сучасні тенденції розвитку регуляторної політики держави у сфері господарювання тощо.

Використана література:

1. Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 року № 308 // Офіційний вісник України - 2004. - № 10. - Ст. 612.
2. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций. - М.: Юрид. лит. - 1997. - 400 с.
3. Зайчук О. В. Теорія держави і права: академічний курс. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 688 с.
4. Концепція конституційного забезпечення економічної системи держави (як основа законодавчого забезпечення економічної політики) // Стратегічні пріоритети. - 2008. - № 2 (7). - С. 207 - 218.
5. Павловська Л. Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. - Вип. 90. - С. 4 - 5.
6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Видання 5-те, зі змінами. - К.: Атіка, 2001. - 176 с.
7. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учебник. - Х.: Консум, 2001. - 656 с.
8. Головач А. В. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2005. - 333 с.
9. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: конспект лекцій. - К.: МАУП, 2000. - 176 с.

УДК 657.6:351.863

К.Є. Казьміна

**ДЕРЖАВНИЙ АУДИТ
ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

У статті аналізуються проблеми законодавчого визначення державного аудиту, особливості його проведення як форми фінансового контролю та роль державного аудиту у забезпеченні економічної безпеки